

Jyrki Korpua ja Ilmari Leppihalme

Rajamailla

You unlock this door with the key of imagination. Beyond it is another dimension – a dimension of sound, a dimension of sight, a dimension of mind. You're moving into a land of both shadow and substance, of things and ideas. You've just crossed over into the Twilight Zone. (Rod Serling: *Twilight Zone*, alkusanat, 4. kausi, 1963.)

Mielikuvituksen avaimella avattavan oven takaa löytyvät spekulatiivisen fiktion maailmat, nuo liminaaliset rajaseudut. Mahdolliset maailmat niille, jotka Samuel Taylor Coleridgen sanoin ”pidättävät epäuskoaan” (*suspension of disbelief*) eli antavat mahdollisuuden sille, mikä perustuu spekulatiiviselle, kuvitteelliselle.

Mitä on spekulatiivinen fiktio? Onko se populaarikulttuuria, jälkiromanttista haihattelua, todellisuuspakoa – vaiko peräti paluuta siihen, mistä fiktion lumous pohjimmiltaan rakentuu? Genrefantasian keskeisenä esikuvana pidettävä kirjailija J. R. R. Tolkien (1892–1973) on todennut, ettei hänen teostensa tarkoitus ole opettaa tai saarnata, vaan viihdyttää. ”Nykyfantasian kummisedän” toteamuksesta huolimatta spekulatiivinen fiktio ei toki ole leimattavissa ”vain” viihteeksi, vaan se on mitä monimuotoisinta kirjallisuutta hyvin monipuolisista aiheista. Myöskään luonnehtiminen eskapistiseksi ei tee oikeutta spekulatiiviselle fiktioille, jonka on usein nähty refleктоivan analogisesti ja etäännyttäen vallitsevaa maailmantilaa ja siihen liittyviä globaaleja uhkakuvia ja pelkoja. Fiktion syvintä olemusta genre lähenee siinä mielessä, että maailmankirjallisuuden historia antiikista aina 1800-luvun alkupuolelle ja realismin murrokseen on ollut perin spekulatiivista. On jopa epäilty, että realismin lyhyt valtakausi olisi vain sivujuonne fantasian hallitsemassa kirjallisuuden historiassa. Tämän sivujuonteen asemaa postmodernismin ja transmodernismin kirjallisuus on jo ratkaisevasti ravistellut.

Avaimen ”Mahdolliset maailmat” -teemanumero keskittyy fantasiaan ja spekulatiiviseen fiktion. Kuten *Totutun tuolla puolen* -teoksessa (2005, toim. Blomberg, Hirsjärvi & Kovala) todetaan, on fantasian tavaton suosio aikamme kulttuuria leimaavia piirteitä. Siksi sitä tulee myös tutkia. Kysymmekin, kuinka mahdollisten maailmojen semantiikka muuttuu kirjallisuudeksi ja ilmenee fiktion keinoin? Millaisille rajamaille kuvitteellisista maailmoista kertova kirjallisuus lukijansa kuljettaa? Millaisia kohtaamisia se mahdollistaa, ja millaisten eettisten haasteiden eteen se meidät asettaa?

Numeromme viisi artikkelia tarjoavat tuoreita ja ennen kaikkea kirjallisuudentutkimuksellisia näkökulmia mahdollisiin maailmoihin. Artikkelit osoittavat samalla

mielikuvituksellisen kirjallisuuden yleisnimikkeen lajityyppillisen laveuden: käsiteltävänä ovat spekulatiivinen tieteiskirjallisuus, *oudon* (engl. *uncanny*) ja *uuskumman* (engl. *new weird*) genret, naisrevisionistinen historiallinen romaani (tai historiografinen metafiktio) sekä eroottinen slash-fanifiktio, ja lisäksi pohditaan fiktion ja ei-fiktion rajankäyntiä. Käsiteltävien teosten ja aihepiirien takaa löytyy keskeisiä spekulatiivisen fiktion nykykirjoittajia, kuten genererajoja koettelevat pitkän linjan kirjailijat Leena Krohn (s.1947) ja Ursula K. Le Guin (s.1929), sekä ”tuoreempana” *uuskumman* käsitteen syntyyn liitetty China Miéville (s.1972).

Numeron avaavat Juha Raipolan ja Hanna-Riikka Roineen artikkelit toimivat ”avaimina” spekulatiivisen fiktion maailmoihin. Mahdollisten maailmojen tematiikkaan usein liitettyjen filosofisten näkökulmien ja modaalilogiikan sijasta ne osoittavat, että spekulatiivinen fiktio on ensisijaisesti kirjallisuuden omaan traditioon nojaavaa.

Artikkelissaan ”Nyt ja tulevaisuudessa: Tieteisfiktion kaksi tulkinnan kategoriaa ja Leena Krohnin *Pereat munduksen* tulkinnallinen ambiguiteetti” Raipola asettaa Krohnin teoksen osaksi tieteisfiktion tutkimuksen ja teorian kontekstia. Kyseessä tiivis tieteisfiktion estetiikkaa avaava artikkeli, joka lopulta ajautuu pohtimaan omaa ”outoutuvaa” todellisuuskuvamme.

Roineen artikkeli ”Mahdollistavat maailmat. Näkökulmia China Miévilin *Embassytown*-romaanin outouteen” tarttuu teemanumeromme kannalta olennaiseen kysymykseen: miten ja miksi fiktiivisiä maailmoja tehdään? Roine pohtii mahdollisten maailmojen poetiikkaa dialogissa Miévilin tuoreen *Embassytown* -teoksen (2011) kanssa.

Artikkelissaan ”Miten kertoa maailmansa uudeksi? Ursula K. Le Guinin *Lavinian* revisionistinen epäilijä” Anna Salmi tarkastelee feministisestä näkökulmasta Le Guinin teoksessa harjoitettua historian ja mytologian sekä naissubjektin uudelleenkerrontaa. Salmi tutkii, millaisia vaihtoehtoisia kerrontaratkaisuja ja naissubjektin toisin rakentumisen tapoja Le Guinin lajityyppirajoja koetteleva romaani avaa suhteessa klassiseen pohjatekstiinsä, Vergiliuksen *Aeneaan taruun*.

Silja Kukan ”Eroottiset kirjalliset utopiat: Slash-fanifiktio mahdolliset maailmat homoeroottisena kirjallisuutena” suuntautuu nykykirjallisuuden alakulttuurien fanifiktioon. Kukka näkee internet-aikakaudella eskaloituneen slashin paitsi vastakulttuurisena ilmiönä myös innovatiivisena kirjallisuutena ja reagoivana fiktiona, joka osallistuu keskusteluun pornografian sukupuolittuneista konventioista ja eritoten miesruumiin esittämisestä sekä uudistaa pastoraalin ja romanssin genretraditioita.

Sanna Bruunin artikkeli ”Valheen jäljet: Fiktion ja ei-fiktion kysymyksiä Emmanuel Carrèren teoksessa *Valhe*” on teosanalyysi fiktiivisen ja ei-fiktiivisen kirjoittamisen suhteesta ja kirjoittamisen etiikasta. Mahdollisten maailmojen teemaa artikkeli lähenee lajiproblematiikallaan, fiktion ja ei-fiktion suhteen reflektoinnin kautta.

Puheenvuorossaan ”Fantasia, kognitio ja kertomus kirjallisuuden opetuksessa” Merja Polvinen tarkastelee ajankohtaista kysymystä kirjallisuuden opetuksen tavoitteista ja menetelmistä ja esittelee käytännön esimerkkinä kokemuksiaan kognitiivista narratologiaa käsitelleeltä kurssiltaan Shanghai Fudanin yliopistossa – kurssin primäärimateriaalina oli juuri tieteis- ja fantasiakirjallisuutta.

Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain kiittää mahdollisuudesta teemanumeroiden 2/2012 ja 4/2012 toimittamiseen Alfred Kordelinin yleisen edistys- ja sivistysrahaston kirjallisuuden jaostoa, joka myönsi tarkoitukseen apurahan vuonna 2011.

Toivotamme kaikille *Avaimen* kirjoittajille ja lukijoille sekä uusille päätoimittajille tutkimuksellisesti antoisaa ja innostavaa vuotta 2013!